

MAHMUDXO‘JA BEHBUDIYNING IJTIMOY-SIYOSIY QARASHLARI VA JADIDCHILIK HARAKATIDAGI O‘RNI

Turdaliyev Muhridin Muhiddin o‘g‘li

Andijon Ichki Ishlar akademik litseyi tarix fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Mahmudxo‘ja Behbudi shaxsiyati, uning ijtimoiy-siyosiy qarashlari hamda jadidchilik harakatidagi faoliyati tahlil qilinadi. Behbudi Turkistonda ma‘rifatparvarlik g‘oyalarini ilgari surgan, yangi usul maktablarini tashkil etishda va ayollarning ijtimoiy hayotdagi o‘rnini yuksaltirishda muhim rol o‘ynagan. Uning asarlari va publitsistik chiqishlari orqali xalqni jaholatdan qutqarish, zamonaviy bilimlarga chorchash, siyosiy uyg‘onishga undash kabi maqsadlar ko‘zlangan. Maqolada uning jadidchilik harakatidagi o‘rni va tarixiy merosi ijtimoiy-falsafiy nuqtayi nazardan yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Mahmudxo‘ja Behbudi, jadidchilik, ijtimoiy-siyosiy qarashlar, ma‘rifatparvarlik, yangi usul maktablari, ayollar erkinligi, milliy uyg‘onish.

Abstract: This article analyzes the personality of Mahmudkhoja Behbudi, his socio-political views, and his activities within the Jadid movement. Behbudi played a significant role in promoting enlightenment ideas in Turkestan, establishing new-method schools, and elevating the social status of women. Through his works and journalistic speeches, he aimed to liberate the people from ignorance, encourage modern knowledge, and inspire political awakening. The article highlights his role and historical legacy in the Jadid movement from a socio-philosophical perspective.

Key words: Mahmudkhoja Behbudi, Jadidism, socio-political views, enlightenment, new-method schools, women's freedom, national awakening.

Аннотация: В данной статье анализируется личность Махмудходжи Бехбуди, его социально-политические взгляды и деятельность в движении джадидов. Бехбуди сыграл важную роль в распространении идей просвещения в Туркестане, создании школ нового типа и повышении социального положения женщин. Через свои произведения и публицистические выступления он стремился освободить народ от невежества, призывать к современным знаниям и политическому пробуждению. В статье освещается его роль и историческое наследие в движении джадидов с социально-философской точки зрения.

Ключевые слова: Махмудходжа Бехбуди, джадидизм, социально-политические взгляды, просвещение, школы нового типа, свобода женщин, национальное пробуждение.

XX asr boshlarida Turkiston tarixida yuz bergan eng muhim ma‘naviy-siyosiy hodisalardan biri bu jadidchilik harakati bo‘lib, u zamonaviy tafakkur va milliy uyg‘onishning poydevorini yaratdi. Ushbu harakatning asosiy vakillaridan biri Mahmudxo‘ja Behbudi bo‘lib, u o‘zining keng qamrovli ijtimoiy-siyosiy qarashlari, pedagogik faoliyati va publitsistik chiqishlari bilan tarix sahnasida muhim iz qoldirgan shaxsdir.

Behbudi mustamlaka davridagi Turkiston jamiyatining zaif jihatlarini chuqur anglagan va ularni bartaraf etish yo‘lida amaliy chora-tadbirlarni taklif etgan. U ilgari surgan g‘oyalar xalqni ma‘rifatli, ongli, huquqiy jihatdan yetuk shaxs sifatida

shakllantirishga qaratilgan bo'lib, bu jihatlari orqali u jadidchilik harakatining mafkuraviy rahnamosiga aylangan.

Mahmudxo'ja Behbudiy jamiyatning barqaror taraqqiyoti uchun ta'lim tizimining markaziy ahamiyatga ega ekanligini ta'kidladi. U fikricha, Turkiston xalqlarining ma'rifiy va madaniy jihatdan orqada qolishining asosiy sabablaridan biri sifatida ilm-fan va texnika sohasidagi yangiliklardan uzoqlashuvi, an'anaviy ta'lim tizimining eskirganligi ko'rsatildi. Shu bois, Behbudiy yangi usul maktablarini tashkil etishni targ'ib qildi, bunda nafaqat diniy bilimlar, balki arifmetika, geografiya, tarix, tabiiy fanlar kabi dunyoviy fanlar ham o'quv dasturiga kiritilishi lozimligini ilgari surdi. U Samarqand shahrida ochgan yangi usul maktabi bu konsepsiyaning amaliy namunasiga aylandi. Bu maktablar orqali yosh avlod nafaqat diniy, balki zamonaviy bilimlarni ham egallab, jamiyatda yangiliklarga ochiq, tanqidiy fikrlay oladigan shaxslar sifatida shakllanishga boshladi. Shu tariqa, Behbudiy ta'limni nafaqat bilim berish vositasi, balki millatning taraqqiyoti va uyg'onishining asosiy omili deb ko'rdi.

Mahmudxo'ja Behbudiy o'z davrida siyosiy erkinlik, konstitutsiyaviy boshqaruv va matbuot erkinligi kabi zamonaviy demokratik tushunchalarni keng ommaga yetkazishga katta e'tibor qaratgan. U bu g'oyalarni tushuntirish va targ'ib qilishda jurnalistika vositasidan faol foydalangan. "Tarjimon" va "Sadoi Turkiston" kabi gazetalar va jurnallarda faol publitsist sifatida qatnashib, o'quvchilarni mustamlakachilikka qarshi siyosiy uyg'onishga, erkin fikrlashga, huquq va adolatni himoya qilishga chaqirgan. Shu bilan birga, uning dramaturgik asari "Padarkush" millatning ichki illatlari — jaholat, konservatizm, yot g'oyalar ta'siri ostida qolishi kabi muammolarni yoritib, ularni bartaraf etish uchun keng jamoatchilikning uyg'onishi zarurligini ta'kidlaydi. Ushbu drama orqali Behbudiy nafaqat ijtimoiy tanqid qilgan, balki o'z davrining muhim siyosiy va ma'rifiy muammolariga yechim izlagan. Shunday qilib, u o'zining siyosiy-ma'rifiy faoliyati bilan Turkiston xalqlarining milliy ongini oshirishda va mustaqil davlat qurish yo'lida muhim qadamlarni bosib o'tishda yetakchi shaxs sifatida tarixda qoldi.

Mahmudxo'ja Behbudiy o'z davrining eng yirik ma'rifatparvar arbobi sifatida Turkiston jadidchilik harakatining asoschilaridan biri bo'ldi. U ta'lim tizimini tubdan isloh qilish, yangi usul maktablarini tashkil etish orqali millatning ma'rifiy va madaniy uyg'onishiga katta hissa qo'shdi. Behbudiy siyosiy erkinlik, matbuot erkinligi va konstitutsiyaviy boshqaruv g'oyalarini targ'ib qilib, mustamlaka sharoitida yashayotgan xalqlarni ongli faollikka, huquqiy madaniyatni rivojlantirishga chaqirdi. Shuningdek, u ayollar erkinligi va ijtimoiy tenglik masalalariga ham katta e'tibor qaratdi. Uning asarlari va publitsistik faoliyati nafaqat o'z davrida, balki keyingi avlodlar uchun ham dolzarb va ma'naviy manba bo'lib qolmoqda. Shu tariqa, Mahmudxo'ja Behbudiy jadidchilik harakatida nafaqat ma'rifiy rahbar, balki ijtimoiy-siyosiy yangilanishning ilg'or arbobi sifatida muhim o'rin egallaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Behbudiy M. Tanlangan asarlar. – Toshkent: Ma'naviyat, 2006.
2. Abdulla Qodiriy nomidagi O'zR Fanlar akademiyasi Tarix instituti. Jadidchilik harakati tarixi. – Toshkent, 2017.
3. Begmuradovich, S. A. (2025). EINSATZ VON INFORMATIONSTECHNOLOGIE IM FREMDSPRACHENUNTERRICHT. СОВРЕМЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ И ИССЛЕДОВАНИЯ, 1(3), 97-102.

4. Bekmuradovich, S. A. (2025). The usage of modern educational technologies in teaching a foreign language in higher educational institutions. *Ta'lim, tarbiya va innovatsiyalar jurnali*, 1(2), 180-184.
5. Begmuradovich, S. A. (2023). INTEGRATION OF EDUCATIONAL PROCESS FORMS. *PEDAGOGIKA, PSIXOLOGIYA VA IJTIMOIIY TADQIQOTLAR| JOURNAL OF PEDAGOGY, PSYCHOLOGY AND SOCIAL RESEARCH*, 2(2), 20-23.
6. Суяров, А. Б. (2025). ТЕХНОЛОГИИ ОРГАНИЗАЦИИ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ. *ZAMIN ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI*, 1(2), 9-15.
7. Суяров, А. Б. (2025). СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ В МЕТОДИКЕ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ. *YANGI O'ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI*, 2(2), 217-225.
8. Тахирова, М. А. (2021). Педагогические условия организации семинарских, лабораторных и практических занятий в вузе. *Academic research in educational sciences*, 2(3), 535-543.
9. Takhirova, M. (2020). Improving speech skills of students based on projection of educational objectives in Russian language classes. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, 24(7), 8063-8075.
10. Abdullaeva, S. A., Lutfillaev, M. H., & Takhirova, M. A. (2020). VII. THE PROBLEMS OF FORMATION OF A SINGLE INFORMATION-EDUCATIONAL ENVIRONMENT. *INNOVATIONS AND MODERN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN THE EDUCATION SYSTEM*, 155.
11. Abdullaeva, S. A., Lutfillaev, M. H., & Takhirova, M. A. (2020). IMPLEMENTATION OF PEDAGOGICAL DIAGNOSTICS SOFTWARE IN THE EDUCATIONAL PROCESS AS A FACTOR OF PERFECTION OF PREVENTIVE WORK TO REDUCE THE GROWTH OF CRIMINAL AGENCIES AMONG STUDENTS. In *Сборники конференций НИЦ Социосфера* (No. 8, pp. 155-161). Vedecko vydavatel'ske centrum Sociosfera-CZ sro.
12. Masalieva, O. (2020). The role of Russian scientists in the source study of the bukhara khanate. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29(5), 1540-1546.
13. Masalievna, M. O., & Muhitdinovich, J. Z. (2020). The Illumination of Bukhara Khans' Building Enterprise in the Some Historical Sources. *Test Engineering and Management*, 83(5-6), 1803-1811.
14. Масалиева, О. (2004). Амир Музаффарнинг тарихнавис ўғиллари. *Мозийдан садо*, (2), 22.
15. Masalieva, O. M. (2021, November). THE PRINCE OF BUKHARA SAYYID MUHAMMAD NASIR AND HIS SCIENTIFIC HERITAGE. In *International Scientific and Current Research Conferences* (pp. 182-185).